

**SPECIFIČNOSTI POLJOPRIVREDE I VAŽNOST
AGROEKONOMSKE STRUKE U TRŽIŠNIM UVJETIMA
POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE**

**SPECIFIC AGRICULTURAL QUALITIES AND SIGNIFICANCE OF
AGRICULTURAL ECONOMICS IN THE MARKET TERMS OF THE
AGRICULTURAL OUTPUT**

M. Matić

SAŽETAK

U radu se promatraju najvažnije ekonomske specifičnosti poljoprivrede kao privredne djelatnosti i na osnovi toga izvodi se zaključak o neophodnosti postojanja agroekonomista kao stručnjaka i njegove važnosti u suvremenoj poljoprivrednoj proizvodnji.

Autor smatra da u poljoprivredi nije riješen problem ekonomičnosti i rentabilnosti proizvodnje. Taj problem treba riješiti i otkloniti, između ostalog i većim ekonomskim znanjem, obrazovanjem i stručnosti. Cilj poljoprivredne proizvodnje je da se maksimalni rezultati reprodukcije postignu uz minimalne troškove ulaganja. U tome autor vidi mjesto i ulogu agroekonomske struke.

ABSTRACT

This paper deals with the most important economic features of agriculture as an economic activity. Based on that, conclusions are made on the necessity and importance of agricultural economists in the contemporary agricultural production.

The author finds the problem of economical and profitable production has not been resolved yet. The problem should be resolved using a wider economic knowledge, training and expertise. The goal in agricultural production is to

achieve maximum results in the process of production by using minimum input expenses. This is where the author sees the place and the role of the agricultural economics.

1. UVOD

U tržišnim uvjetima proizvodnje, tržišni zakoni ponude i potražnje potpomognuti drugim mjerama kreditno monetarne i fiskalne politike izravno ili neizravno utječu na ekonomičnost poljoprivredne proizvodnje. Poljoprivredna proizvodnja je specifična privredna djelatnost: po načinu i oblicima djelovanja i ispoljavanja ekonomskih zakona, po investicijama itd, pa je primjena ekonomske znanosti u poljoprivrednoj proizvodnji od neprocjenjive važnosti.

Poljoprivreda više od ma koje druge oblasti zavisi od prirodnih uvjeta proizvodnje. Prvo, ona je vezana za određeni teritorij, ne može se dakle proizvoditi po volji i vlastitoj želji. U poljoprivredi zemljište je osnovni činitelj proizvodnje služi kao sredstvo za rad i predmet rada. S druge strane zemljište svojim bonitetom bitno određuje količinu i kvalitetu proizvodnje poljoprivrednih proizvoda.

Poljoprivreda u velikoj mjeri zavisi od prirodnih činilaca i činitelja okruženja. Od prirodnih činitelja bitni su: plodnost zemljišta, klima te svojstva biljaka i životinja. U poljoprivrednoj proizvodnji proces proizvodnje teče kontinuirano, a proces rada diskontinuirano, što znači da postoji velika razlika između trajanja vremena proizvodnje i vremena rada. Zbog dugoročnosti i drugih teškoća u njoj nije moguća brza preorijentacija proizvodnje, specijalizacija ima dakle dugoročni karakter. Poljoprivredu karakterizira spor obrt kapitala i uloženi sredstava, kao i relativno spora prilagodba zahtjevima tržišta.

No, svakako bitna specifičnost poljoprivrede je vezana za karakter zemljišne svojine koju treba svestranije proučiti, jer su teorije zemljišne rente i niz drugih pitanja u najužoj povezanosti s karakterom zemljišne svojine.

2. SPECIFIČNOSTI DJELOVANJA ZAKONA VRIJEDNOSTI U POLJOPRIVREDI

U poljoprivredi se cijene proizvoda ne formiraju kao prosječna veličina. Kada je riječ o obrazovanju cijena imamo u vidu prosječne uvjete proizvodnje.

Različiti proizvođači u istoj proizvodnoj djelatnosti imaju različite radne, tehničke i stručne sposobnosti, ali se kod formiranja prodajnih cijena (ponude i potražnje), te razlike izražavaju formiranjem cijene prema prosječnim proizvodnim uvjetima. U tržišnim uvjetima proizvodnje i prodaje poljoprivrednih proizvoda jedni ostvaruju više, a drugi manje u odnosu na prosječnog proizvođača. Po pravilu oni proizvođači koji imaju veće troškove proizvodnje po jedinici proizvoda imaju manju zaradu i obratno. U industrijskim gospodarstvima ostvarena dobit u proizvodnji određuje da li će se nastaviti proizvodnja ili će se mijenjati cjelokupna proizvodnja i asortiman. U poljoprivrednoj proizvodnji to naprosto nije moguće iz nabrojanih specifičnosti, a i samog korištenja zemljišta kao proizvodnog činioca. Kod poljoprivrede, čija je proizvodnja neposredno povezana s korištenjem zemljišta, vrijede druga pravila formiranja cijena. Ovdje se kao regulator ne javljaju prosječni uvjeti nego najlošiji uvjeti proizvodnje ostvareni preko tržišne cijene koja je iznad prosječnog utroška rada za proizvodnju jedinice proizvoda.

Ovaj način formiranja cijena prema najlošijim uvjetima, najlošijim koji se u tržišnim uvjetima priznaju kao takvi, nastaju u onim djelatnostima zbog toga što je u njima prirodni faktor bitan za veličinu troškova proizvodnje. To znači, da prirodni faktori izravno utječu da se uz ista ulaganja ljudskog rada i sredstava dobiju različiti prinosi, što po jedinici proizvoda prouzrokuju i različite troškove u procesu proizvodnje.

Zbog ograničenosti poljoprivrednih površina za proizvodnju ograničene su mogućnosti za izbor onih parcela koje imaju prirodna svojstva, što osigurava veći prinos uz isto ulaganje rada i sredstava.

S obzirom na okolnost da potrebe za poljoprivrednim proizvodima stalno rastu, to postaje nužno da se za korištenje u svrhu poljoprivredne proizvodnje koriste i ona zemljišta na kojima se ne može ostvariti prosječan prinos uz prosječan utrošak rada i sredstava. Uzimajući u obradu i manje plodne parcele znači i povećanje troškova proizvodnje po jedinici proizvoda. Pod pretpostavkom da cijene poljoprivrednih proizvoda ostaju nepromijenjene po jedinici proizvoda, onda bi proizvođači uz povećane troškove proizvodnje ostvarili i manju zaradu – dobit. Oni tada ne bi imali ekonomskog interesa da se bave ovom vrstom posla.

U ovakvim uvjetima društvo (što znači potrošači) će morati priznati preko kupovne cijene poljoprivrednih proizvoda povećane troškove proizvodnje, jer

su u proizvodnju uključene lošije parcele zemljišta na kojima su troškovi proizvodnje znatno veći, ako žele da se hrane poljoprivrednim proizvodima iz vlastite države. Tako formirana cijena poljoprivrednih proizvoda (najmanje prinosi uz najveće troškove proizvodnje), omogućit će proizvođačima koji proizvode na kvalitetnim zemljištima stvaranje dobiti i ekonomičniju poljoprivrednu proizvodnju.

Radi pojašnjenja ovog fenomena da je cijena proizvoda s takvog zemljišta gdje su zapravo uvjeti proizvodnje najlošiji ujedno i društveno prihvaćena cijena koju postižu i svi ostali proizvođači na tržištu, dakle regulatorna (zaštitna cijena), pokazat ćemo na sljedećem primjeru: uzet ćemo u promatranje cijenu proizvodnje i kako se cijene formiraju u industriji, tj. cijenu koštanja i prosječna dobit.

Pretpostavimo da je jednoj državi za prehranu stanovništva kruhom potrebno milijun dt pšenice. Uzmimo da je cijena koštanja dt 900, a da je prosječna dobit 100 n.j. (novčanih jedinica). Pretpostavimo da sve proizvođače pšenice možemo svrstati u četiri (4) kategorije s obzirom na prinos pšenice koji gospodarstva postižu.

Tablica 1. Formiranje društvene (zaštitne) cijene pšenice.

Klasa zemljišta	Cijena proizvodnje mil. n.j.	Prinos dt	Individualna prodajna cijena po dt/n.j.
I	1000	300 000	3. 333,33
II	1000	280 000	3. 928,57
III	1000	240 000	4. 166,66
IV	1000	180 000	5. 555, 55
Svega	4000	1. 000,000	

Gledajući i analizirajući ovu tablicu prodajna cijena treba biti 4000 n.j. po dt.. Međutim, ovdje je prodajna cijena ona najviša, tj. 5.555,55 n.j./dt, a to je individualna cijena postignuta na najlošijoj klasi zemljišta. Ako su potrebe države za pšenicom upravo onolike koliko iznosi i proizvodnja (1 milijun dt), tada će prodajna cijena pšenice od 5.555,55 n.j./dt biti i društvena (zaštitna) prodajna cijena pšenice za svaku dt. 5.555,55 n.j..

Ukoliko bi u istim uvjetima, tj. kod istih potreba države bilo proizvedeno, primjera radi, na sljedećoj, tj. V klasi zemljišta još 200.000 dt, uz cijenu

proizvodnje od 1.400 n.j. individualna cijena za tu pšenicu iznosila bi 7.000,00 n.j./dt. Ova cijena ne bi bila regulatorna (zaštitna) cijena, jer ta količina pšenice državi nije potrebna, te država nije sklona platiti pšenicu po toj cijeni.

Ovu pojavu najviše individualne cijene koja je ujedno i regulatorna (zaštitna) cijena pojašnjavamo u usporedbi s industrijom. U industriji se individualne cijene izjednačavaju u prosječnu cijenu koja je nazvana cijena proizvodnje i to djelovanjem konkurencije među robnim proizvođačima. U industriji je to tako jer postoji svestrana mogućnost seobe kapitala iz jedne u drugu proizvodnu granu; zavisno od uvjeta i zahtjeva tržišta, kapital ide u onu granu (proizvodnju) gdje očekuje veću dobit. Rezultat je cijena proizvodnje proizvoda, odnosno očekivana prosječna stopa dobiti.

U poljoprivredi izjednačavanje nije tako lako. Ovdje konkurencija ne daje mogućnost svođenja individualnih proizvodnih cijena na jednu prosječnu cijenu. Ta nemogućnost dovodi do činjenice da je najviša individualna proizvodna cijena ona koja je regulatorna, koja vrijedi za sve ostale individualne cijene, koje su niže od društvene cijene. Formiranje društvene vrijednosti i društvene cijene u poljoprivredi ne podliježe, dakle, zakonima koji vrijede u industriji.

3. SPECIFIČNOSTI INVESTICIJA U POLJOPRIVREDI

Investicije u poljoprivredi su u mnogo čemu specifične, što proizlazi iz specifičnosti poljoprivrede, a mogu se klasificirati u četiri grupe:

1. Specifičnosti koje su uvjetovane djelovanjem prirodnih uvjeta;
2. Specifičnosti koje proizlaze iz biološkog procesa i organske proizvodnje;
3. Specifičnosti vezane za reprodukciju u poljoprivredi;
4. Specifičnosti društvenog karaktera.

Specifičnosti prve grupe su veoma izražene u poljoprivredi, te se vodi stalna borba za ublažavanje njihovog djelovanja. Za razliku od investicija u industriji investicije u poljoprivredi moraju se usmjeravati za ublažavanje i otklanjanje prirodnih čimbenika i stvaranje povoljnijih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju.

Zbog djelovanja prirodnih uvjeta poljoprivredna proizvodnja stalno oscilira. Zavisnost od prirodnih uvjeta je izravna (biljna proizvodnja) ili neizravna (stočarska proizvodnja). Prirodni uvjeti, prema tome, uvjetuju potrebe u investicijama za:

- otkup i osvajanje poljoprivrednog zemljišta i njegovo uređenje;
- navodnjavanje, odvodnjavanje i melioracije;
- nabavku opreme i njeno međusobno kombiniranje, čime se izravno utječe na prevladavanje i ublažavanje djelovanja prirodnih uvjeta i dr.

Biološki procesi koji vladaju u poljoprivrednoj proizvodnji uvjetuju posebne karakteristike investicijskih ulaganja. Vremenske dimenzije u investicijskom ciklusu su ovdje uvjetovane vremenom trajanja prirodnih procesa. Poznato je, na primjer, da podizanjem dugogodišnjih nasada nisu istovremeno stvoreni uvjeti za početak proizvodnje. Naprotiv, za svaku voćnu vrstu, odnosno lozu, potrebno je određeno vrijeme za početak plodonošenja. Plodonošenje nastaje tek pošto se završi potpuna izgradnja voćnjaka, odnosno vinograda, i kad biološki razvoj dostigne takav stupanj formiranja da može donijeti rod. U osnovi bioloških procesa postoje, također, razdoblja različitog intenziteta, kao što je početak plodonošenja, zatim razdoblje punog, i na kraju razdoblje opadajućeg plodonošenja. Slična je situacija i u stočarskoj proizvodnji u kojoj postoji specifičan svojevrsan reprodukcijski ciklus.

Neusklađenost između vremena proizvodnje i radnog razdoblja znatno utječe na obrt uloženi sredstava, koji je utoliko sporiji ukoliko je razlika između vremena proizvodnje i radnog razdoblja veća. Ta specifičnost će nužno diktirati potrebu za obimnijim angažiranjem sredstava koja imaju trajan obrtni karakter.

Sezonski karakter proizvodnje, naročito u biljnoj proizvodnji, nameće znatne potrebe u procesu utvrđivanja obima investicijskih ulaganja i projektiranja potreba u opremi, kao i angažiranju ljudskog i strojnog rada.

Detaljnim proučavanjem radnih procesa u poljoprivredi moglo bi se doći do zaključka da svaki od njih karakteriziraju tri važne osnove: agrotehnička, tehničko – tehnološka i ekonomska.

Agrotehnička osnova je sadržana u saznanju da je izvođenje pojedinih radnih operacija vezano za određena vremenska razdoblja i određene faze razvoja biljke. Osobitost biljne proizvodnje ispoljava se u potrebi da se operacije izvode u što kraćim vremenskim rokovima i da u njima maksimalno dođu do izražaja optimalni rokovi. Kao primjer mogu se navesti dvije agrotehničke mjere u poljoprivredi: gnojidba i sjetva.

Posebna specifičnost biljne proizvodnje leži u njenom naglašenom sezonskom karakteru zbog čega u pogledu radnih procesa može doći do tzv. radnih «vrhova». Veliki obim radova u ograničenim vremenskim rokovima traži maksimalno znanje i organizaciju da bi se sve obavilo u agrotehničkim rokovima.

Uspješno obavljanje procesa biljne proizvodnje zahtijeva vremensku i tehničku preciznost. Tehničko – tehnološka osnova, prema tome, ističe potrebu da se prouči utrošak rada, u sastavljanju projekata normi – vremena po radnim operacijama i normi učinaka i utjecaj drugih važnih činilaca (brzina kretanja, dužina i oblik parcele itd.), kako bi se osiguralo obavljanje procesa proizvodnje što preciznije u vremenskom i tehničkom smislu.

Ekonomska osnova proizlazi iz agrotehničke, odnosno tehničko – tehnološke osnove i veoma je složena. Njena suština ima dvojak oblik:

- a) visina troškova, odnosno korištenja proizvodnje po jedinici proizvoda, odnosno jedinici učinka,
- b) visina investicijskih ulaganja po jedinici kapaciteta, odnosno jedinici proizvoda.

Očigledno je, dakle, da se pri investicijskim ulaganjima moraju imati u vidu sve tri osnove, jer se time specifičnost investicija u poljoprivredi veže za maksimalno moguću racionalnost.

Uvažavanje ovih specifičnosti istovremeno ukazuje na to da su investicije za ove namjene neophodne, što u drugim granama i djelatnostima nije prisutno.

Najzad, i svojinski odnosi u poljoprivredi, kao posebna specifičnost društvenog karaktera, javljaju se kao faktori koji utječu na usmjeravanje investicija. Na obiteljskim gospodarstvima ovaj problem je još izražajniji.

Na obiteljskim gospodarstvima svojinski odnosi kao i veoma intenzivni procesi njihove dalje transformacije, stvaraju posebne probleme u racionalnom korištenju krupne mehanizacije. Njezino racionalno korištenje vezano je za veličinu posjeda, veličinu i udaljenost parcela i stupanj njihove povezanosti.

U oblasti stočarske proizvodnje veoma su izražene mogućnosti za razvoj i unapređenje proizvodnje. Obiteljska gospodarstva se javljaju izravno kao organizatori proizvodnje u stočarstvu uvođenjem visokoproizvodnih pasmina (rasa) i usvajanjem suvremenih tehnologija u spremanju hrane i hranjenju životinja.

4. NEOPHODNOST POSTOJANJA AGROEKONOMSKE STRUKE

Zbog navedenih i niza drugih specifičnosti poljoprivrede neophodno je školovanje stručnjaka u oblasti agroekonomske znanosti što se danas obavlja na Agronomskim fakultetima. Pored toga, ovaj profil stručnjaka već odavno postoji u svim visokorazvijenim zemljama svijeta¹.

Još jedan faktor je značajan argument navedenoj tvrdnji.

Poljoprivredna nauka i praksa uspjele su do sada riješiti čitav niz problema iz sfere tehnologije proizvodnje pa na osnovi naučnih i tehničkih dostignuća, uz primjenu suvremenih strojeva i tehnoloških postupaka, daju relativno povoljne rezultate u proizvodnji.

Međutim, usporedo s rješavanjem tehnoloških postupaka u poljoprivredi nije riješen problem ekonomičnosti i rentabilnosti proizvodnje. Nije istovremeno ulagan dovoljan napor da visoka proizvodnja bude i jeftina proizvodnja, da cijena jedinice proizvoda opada s porastom proizvodnje po jedinici površine. Jednom riječi, još se ne vodi dovoljno računa o tome što košta ta visoka proizvodnja, i ide se za tim da se što više proizvodi, a manje da se što jeftinije proizvede.

Da je pitanje rentabilnosti danas jedno od najaktualnijih u poljoprivredi pokazuju podaci da cijena koštanja jedinica proizvoda veoma varira na različitim gospodarstvima, pa čak i onima sa sličnim uvjetima proizvodnje, s tendencijom daljeg rasta. To upućuje na zaključak da slabosti koje proističu iz djelovanja subjektivnih faktora treba otklanjati i rješavati pored ostalog i primjenom agroekonomske struke.

Poljoprivredni stručnjaci (inženjeri), i pored napora koji se čine na fakultetima da se obrazuju i u ekonomskim znanjima, ne posjeduju potreban fond znanja iz ove oblasti da bi mogli uspješno rješavati i ekonomske probleme u poljoprivrednim gospodarstvima.

S jedne strane, taj nedostatak proistječe iz načina obrazovanja agroekonomskih stručnjaka koji zbog obima materije i disciplina za formiranje dobrih stručnjaka, ne dopušta da se kroz redovno školovanje studenti agronomije više obrazuju iz ekonomskih disciplina (za sada su one zastupljene sa oko 20% u nastavnom planu i programu agronomskih fakulteta računajući tu i opće

¹ Pored niza institucija (instituta, fakulteta i sveučilišta) vezani za agroekonomsku struku, danas postoje Europsko i Svjetsko udruženje agroekonomista.

obrazovne predmete). S druge strane, to je posljedica činjenice da se agronom u praksi i ne može mnogo baviti ekonomskom problematikom gospodarstva, osim u nekim fazama procesa proizvodnje. Za analizu poslovanja gospodarstva ili njegovih proizvodnih jedinica agronomu na raspolaganju ne stoji mnogo vremena, a od tih analiza i to samo pravovremeno, zavisi u mnogome da li će jedan, iako dobro postavljeni plan proizvodnje biti uspješno završen, i da li će dati povoljne ekonomske rezultate.

Za obavljanje poslova za koje agronom nije osposobljen, ili koje on ne stiče obavljati, mnoga poljoprivredna gospodarstva angažiraju ekonomiste. Međutim, i kod ove vrste stručnjaka ispoljavaju se osjetne manjkavosti, samo što se ovdje te manjkavosti javljaju u obrnutom smislu od onih koji se uočavaju kod agronoma. Ekonomist je, naime, relativno dobro osposobljen ekonomskim znanjem i može uspješno vladati odgovarajućim instrumentima ekonomskih obračunavanja i analiza i dobro se snalaziti u organizacijskim problemima, ali njemu nedostaje poznavanje tehnologije i tehnike proizvodnje poljoprivrednih proizvoda. Zbog toga je ekonomist, koga obrazuje ekonomski fakultet, neprikladan stručnjak za poljoprivredu u ovakvoj formi u kakvoj ga danas imamo. To, također, ne znači da se tu i tamo ne mogu naći i ekonomisti koji se uspješno snalaze u poljoprivredi zahvaljujući svom višegodišnjem iskustvu ili posebno afinitetu prema poljoprivredi.

U takvim okolnostima, kada ni agronom ni ekonomist ne odgovaraju za obavljanje funkcija iz oblasti ekonomske problematike, jer prvi ne raspolaže dovoljnim ekonomskim znanjima, a drugi ne posjeduje tehnička znanja iz poljoprivrede, pokazuje se kao društvena neophodnost da se pristupi školovanju posebnog profila stručnjaka, koji bi u sebi sadržavao elemente agronoma i ekonomista i bio potpuno osposobljen za odgovarajući rad u poljoprivredi. Taj novi stručnjak (agroekonomist), treba biti osposobljen da, stojeći čvrsto na tlu poljoprivrede, ekonomski misli i da cjelokupan proces poljoprivredne proizvodnje promatra kroz prizmu ekonomičnosti i rentabilnosti.

Djelokrug rada agroekonomista je veoma širok. On može naći svoje mjesto ne samo u poljoprivredi i trgovini, već i u brojnim institucijama društva, vezanim izravno ili neizravno za poljoprivredu.

Dakle, u uvjetima kada smo se opredijelili za takvu strategiju privrednog razvoja u kojoj će poljoprivreda biti vodeća grana, agroekonomska znanost i agroekonomska struka moraju dati svoj puni doprinos. Tim više jer i naša

zemlja treba uskoro ući u Europsku uniju u kojoj vladaju tržišni zakoni i gdje je dobit jedino mjerilo uspješnosti poslovanja poljoprivrednih gospodarstava.

5. ZAKLJUČCI

Uvažavajući specifičnosti poljoprivredne proizvodnje i važnost agroekonomske struke u poljoprivrednoj proizvodnji dolazimo do sljedećih zaključaka:

1. Poljoprivreda više od ma koje druge oblasti zavisi od privrednih uvjeta proizvodnje (zemljišta i klime) u kojoj se proces proizvodnje odvija kontinuirano, a proces rada diskontinuirano, što traži veliko umijeće u korištenju ljudskog rada, strojeva i kapitala.
2. Svakim danom zbog povećanja broja stanovnika na zemlji rastu i potrebe za hranom. U isto vrijeme smanjuju se kvalitetne poljoprivredne površine za proizvodnju, što neminovno uključuje u proizvodnju i lošije površine zemljišta, da bi se stanovništvo moglo prehraniti. Ovo neminovno traži da se poljoprivrednim proizvođačima priznaju povećani troškovi proizvodnje zbog smanjenih prinosa ostvarenih na lošim zemljištima.
3. Specifičnosti poljoprivredne proizvodnje uslovile su i specifičnosti investicija u poljoprivredi, koje se mogu svrstati u četiri grupe. Specifičnosti uslovljene djelovanjem prirodnih uvjeta, biološkog procesa i organske proizvodnje, specifičnosti vezane za reprodukciju u poljoprivredi i specifičnosti društvenog karaktera.
4. Usporedo s rješavanjem tehnoloških postupaka nije riješen i problem ekonomičnosti i relativnosti u poljoprivredi. Treba visoku proizvodnju učiniti jeftinijom ekonomičnijom i profitabilnijom u čemu agroekonomska struka i znanost moraju dati svoj puni doprinos.

LITERATURA

Borojević S.; Uloga nauke u proizvodnji ljudske hrane, savezni centar za obrazovanje rukovodećih kadrova u poljoprivredi i industriji, Novi Sad, 1977. god.

M. Matić: Specifičnosti poljoprivrede i važnost agroekonomske struke u tržišnim uvjetima poljoprivredne proizvodnje

Jovanović D.; Ekonomika investicija u poljoprivredi; Privredni pregled, Beograd, 1976. god.

Kolega, A., Božić, M. (2001): Hrvatsko poljodjelsko tržište.

Kuštrak J.; Doprinos poljoprivrede privrednom razvoju, Ekonomika Poljoprivrede, Beograd – Zagreb, 1984. godine.

Matić M.; Organizacija i upravljanje poljoprivrednim gospodarstvima (udžbenik), Mostar, 2003. godine.

Sejanović R.: Agroekonomistii neophodni poljoprivredi, Poljoprivrednik, Novi Sad, 1503 i 1504/27. april 1984. godine, str. 11.

Adresa autora - Author`s address:

Primljeno: 03. 07. 2004.

Prof. dr. sc. Marko Matić
Agronomski fakultet Mostar